

a többi ország hasonló tesztjein mért eredményekkel való összehasonlításban mérhet. Éppen ezért nem elég meggyőző az egyes tárgyak oktatásának egymáshoz viszonyított „korszerűségére” tett megállapításai, hiszen azok egymással összehasonlíthatatlanok, s nem merném állítani, hogy a nemzetközi tesztet képviselnék éppen a „korszerűt”. Igaz, hogy sok tudós egybehangzó elvárásait képviselik azok.

A második fejezetben az eredményeket és tanulságokat elemzi a leíró statisztika módszereivel. A harmadik fejezetben a természettudományos oktatás attitűd kérdéseit tárgyalja. Képet fest a tanulók és a tanárok természettudományos szemléletéről.

A negyedik fejezet igen gazdag tanulságokat rejt, elsősorban a pedagógiai kutatások metodikájára vonatkozóan. Itt a többváltozós regresszió analízis módszerét mutatja be természetesen az annak segítségével feltárható összefüggésekkel együtt. Meggyőzően érvel a további — hasonló módszerekkel folytatandó kutatások szükségessége mellett, melyeknek a jelenleginél jobban tekintettel kell lenni a hazai sajátosságokra. Tárnyilagosan értékeli a módszer adta statisztikai összefüggések korlátozott érvényességét, s óva int messzemenő következtetések levonásától.

Az ötödik fejezetben a mérési adatokból adódó, az oktatási folyamat makroszintű szabályozására von le következtetéseket. A következtetések levonásához az ún. „item-analysis” segítségével jut. Ennek az eljárásnak az ismertetése segítséget ad a mi pedagógiai gyakorlatunkban is egyre jobban terjedő felmérések hasznosságának fokozásában, s ösztönzően hat az iskolai tanulás szabályozásának mikroszinten való alkalmazásához.

A tanulmány befejező részében a szerző összegezi a tanulságokat és ajánlásokat fogalmaz meg. Összességében a tanulmány hasznos tapasztalatokkal gazdagítja a gyakorló tanárok, a pedagógiai kutatók és az iskolapolitikusok tudását és szemléletét egyaránt.

GECSÓ ERVIN

KUTATÁSMETODIKAI TANULMÁNYOK

Budapest, 1974. MTA Pedagógiai Kutatócsoport kiadása. 186 oldal

A kötet a III. Nemzetközi Kutatásmódszertani Szemináriumra készült előadásokat, tanulmányokat tartalmazza. Felelős szerkesztője SZEBENYI Péterné, szerkesztői BOROS Dezső, PETRIKÁS Árpád, PORZSOLT István.

A szeminárium 1972 júniusában a nyíregyházi Pedagógiai Főiskola, valamint a debreceni Kosuth Lajos Tudományegyetem szervezésében zajlott le. Az előadások, s így a kiadványban foglalt tanulmányok is két problémakörre irányulnak: *a személyiség és a közösség kölcsönös viszonyának és egymásra hatásának metodikai kérdéseire, valamint a beállítódás vizsgálatának problematikájára.*

Bár az egyes tanulmányok törekszenek előtérbe helyezni az általuk elemzett téma kutatómetodikai vonatkozásait, a metodikai kérdések megközelítését azonban a szerzők az általánosítotttság nagyon eltérő szintjén végzik. Így például a kötet I. részében található a konkrét kutatómódszertani elemzések mellett elvi jelentőségű, magas szintű általánosításokra törekvő metodológiai munkák is. Ez azonban a kiadványnak nem hátrányos vonása, inkább előnyére szolgál, mivel ilyen módon az olvasót egy-egy problémakör többszintű, többoldalú megközelítésére ösztönzi.

Metodológiai szempontból jelentős témát dolgoznak fel és orientáló szerepű következtetéseket fogalmaznak meg a *közösség* vizsgálatával kapcsolatban A. T. KURAKIN és L. I. NOVIKOVA, valamint HORVÁTH Lajos tanulmányai.

Mindkét munka új nézőpontból szemléli a gyermekkollektívát, s annak a személyiség formálásában betöltött *eszközi funkcióját* emeli ki. Ennek a szemléletmódnak az elvi és gyakorlati jelentősége különösen nyilvánvalóvá válik akkor, ha arra gondolunk, hogy a közösség kialakításának, létrehozásának célként történő megjelölése igen sokszor terelte el a figyelmet a kollektíva személyiségformáló lehetőségeinek biztosításáról és felhasználásáról, és gyakran eredményezte formális, lényegi funkcióit betölteni nem képes közösségek létrehozását.

A két tanulmány jól illusztrálja, hogy a közösség lényegi szerepének, a személyiségformáló funkciónak az előtérbe állítása milyen komoly segítséget jelent abbéli törekvésünkben, hogy a már sokszor ismételt formai jellemzőkön túllépve a *kollektíva tartalmi, funkcionális sajátosságait* is feltárhassuk. Ezekre a funkcionális sajátosságokra hívják fel a szerzők a figyelmet, amikor a közösség személyiségformáló hatásának forrását a tevékenységben jelölik meg, s vázolják az egyes tevékenységformák optimális megszervezésének feltételeit, vagy amikor a pedagógiai irányítás szerepét, az egyéni érés lehetőségének biztosítását, az önvezérlés begyakorlásának fontosságát hangsúlyozzák a közösség életében.

Jó összhangban vannak ezzel a szemléletmóddal A. LEWIN és VASTAGH Zoltán tanulmányai, amennyiben a magatartás, az aktivitás elemzésének *kutatásmetodológiai jelentőségét* emelik ki. Ezen túl VASTAGH Zoltán munkája az „aktivitási fok” mint a kollektivitást minősítő mutató felhasználásával gyakorlatban is bemutatja a közösség tartalmi vizsgálatának eredményességét.

A kötet I. részét HUNYADY Györgyné tanulmánya az *attitűd-skála* felhasználási lehetőségeinek alapos metodológiai elemzésével gazdagítja, bemutatva ennek az eljárásnak problematikus pontjait is, mindenekelőtt azt, hogy a gyerekek a kérdésekre történő válaszadás sokszor iskolai feladatnak fogják fel, így értékelő állásfoglalás helyett gyakran egyszerű intellektuális teljesítményt nyújtanak. A mély metodikai elemzésen túl a tanulmány értékes összefüggéseket tár fel a tanulói tisztségek jellege és a tanulók értékelő beállítódásának minősége között. Ezzel kimondatlanul is arra, hogy egyes formális közösségi ismérvek meglepte még nem jelenti a közösségekben zajló személyiségformálási folyamatok optimális lefutását, hanem ehhez tudatos pedagógiai szabályozó tevékenység szükséges.

A személyiség és közösség kölcsönviszonyának kutatásmódszertani kérdéseivel foglalkozó témakört PETRIKÁS Árpád tanulmánya zárja, melyben a szerző a neveléstudományi kutatások *nevelés-filozófiai szinten általánosított metodológiai elveit* foglalja egységbe. Ezzel egyúttal keretet biztosít az I. rész azon tanulmányainak is, amelyek tematikailag kissé távol állanak a személyiség és közösség kölcsönviszonyának kérdéskörétől.

A tanulmánykötet II. része az Előszóban jelzettekkel ellentétben nem elsősorban a beállítódás vizsgálatának kérdéseivel, hanem inkább az *oktatás beállítódásformáló szerepével* foglalkozik.

Ezzel kapcsolatban a legkonkrétabb eligazítást KELEMEN László tanulmánya adja, amelyben a feladatrendszeres oktatás személyiségfejlesztő hatásmechanizmusának jól követhető és meggyőző kifejtését kapjuk.

Sajnálatos módon hiányzik ez a konkrétság W. DORST, M. CLAUSS és H. WENGE tanulmányai-ból. Ezekben a tanulmányokban hangsúlyozódik ugyan az oktatás formai korszerűsítésének igénye, elsősorban arra hivatkozva, hogy a formai tényezők átgondolt megváltoztatásával az oktatás személyiségformáló hatékonysága fokozható, de ezekkel a változtatásokkal kapcsolatos elgondolások jórészt homályban maradnak.

Ugyanakkor kissé laza kapcsolatot tartanak a fenti három szerző tanulmányai a beállítódásra vonatkozó nemzetközi kutatások eredményeivel is, ami mindenekelőtt abban nyilvánul meg, hogy a beállítódás helyét a személyiség struktúrájában és kapcsolatait a személyiség többi komponenseivel nemegyszer ellentmondásosan vagy bizonytalanul jelölik meg.

Különösen szembetűnik ez azért, mivel a fenti tanulmányokat követő két munka, BOROS Dezső és BERENCZ János tanulmánya, elméletileg lényegesen tisztább és egyértelműbb alapokra épül.

Talán levonható a kötet II. részét képező tanulmányok többségéből az a tanulság, hogy egyre inkább szükség van a beállítódással kapcsolatos olyan kérdések tisztázására, mint az értékelő és magatartásbeli beállítódás megkülönböztetése, megfelelő értékelésük és adekvát vizsgálati módszereik kidolgozása, személyiségbeli szerepük és helyük meghatározása.

A kötet egészével kapcsolatban hiányolható, hogy valódi pedagógiai kísérleten alapuló tanulmányt nem tartalmaz, az egyes tanulmányok keretében alkalmazott módszerek skálája szűk, főként intellektuális jellegű módszerek (interjú, ankét) kerültek alkalmazásra és bemutatásra, s ez egy kutatásmetodikai kötet esetében nem tekinthető előnyösnek.

Ezen túl magának a III. Kutatásmódszertani Szemináriumnak a munkáját még eredményesebbé, a kötetet pedig gazdagabbá tehetné volna néhány olyan hazai szerző közreműködése, akik a közelmúltban kutásmódszertani monográfiák publikálásával járultak hozzá a metodológiai problémák tisztázásához.

BÁBOSIK ISTVÁN

HANS LÖWE: BEVEZETÉS A FELNŐTTKOR TANULÁSLÉLEK-TANÁBA

Budapest, 1974. Tankönyvkiadó. 242 oldal

Az iskolás gyermekek tanuláslélektanáról az elmúlt évtizedekben számos könyv és tanulmány jelent meg. A felnőttkor életkori sajátosságaival és tanuláslélektanával viszont csak az utóbbi évtizedekben kezdünk foglalkozni. Márpedig, mint H. LÖWE műve bevezetésében írja, „a korunkban végbemenő, egyre gyorsabb ütemű tudományos és technikai haladás nemcsak a felnövekvő nemzedéktől kíván meg alapos és átfogó ismereteket, de a felnőttektől is megkívánja, hogy állan-